

διάμεσοι ασθενείς τόνοι ἐξηνεμοῦντο ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ βορρᾶ.

Ταλαίπωρος μικρὸς στρουθός, ἄπτερος ἔτι, δὲν εἶχε ποτὲ θερμανθῆ ἐν τῇ καλιᾷ πατρικῆς ἐστίας. Πλάσμα ἀβρόν, ἀσθενές, ριφθὲν εἰς τὸν κόσμον ἐκ στιγμιαίας ἐγωϊστικῆς μέθης ἀγνώστων γονέων, εἶχε γαλουχηθῆ ὑπὸ μισθωτῆς γυναικός, ἐξ ἐκείνων ἃς μισθώνει ἡ δημοτικὴ πρόνοια ὑπὲρ τῶν ἐκθέτων.

Ἡ πτωχὴ γυνὴ καὶ μετὰ τὴν ἀπογαλάκτισίν του συνετήρησεν αὐτὸ μετὰ τῆς μητρικῆς στοργῆς, ἦν ἐμφυτεύει ἐνίοτε εἰς τὰς τροφούς ἢ συνειδήσεις, ὅτι μεταγγίζουσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὑπαρξίν εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ κόλπου των ἀνηρητὰ μικρά. Ἄλλ' ὁ θάνατος αὐτῆς ἔρριψεν εἰς τὰς ὁδοὺς ὀκαταστῆ τὸν Μιγαλάκην, φερόμενον εἰς τοῦ μοιραίου τὸν δρόμον, εἰς τὸ ἀγνωστον. Ἐπώλει ἐφημεριδὰς. Ἡλέουν αὐτὸν καὶ τοῦ εἶδιδον καὶ αὐτοῦ ὀλίγα φύλλα πρὸς πώλησιν. Τί ἄλλο νὰ κάμῃ ὁ ἀσθενὴς βιοπαλαίστης; Αἱ χεῖρές του πολὺ μικραὶ ἔτι, πολὺ ἀδύνατοι, δὲν ἠδύναντο νὰ κρατήσωσι τὴν ψήκτραν τοῦ ὑποδηματοκαθαριστοῦ. Καὶ ἡ παιδικὴ φωνὴ ἐπανελάμβανε κλαυθμηρῶς «Πέντε λεπτά, πέντε λεπτά».

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ λοχαγοῦ ἡ Εἰρήνη ἦτο ἀφωσιωμένη εἰς ἀνάγνωσιν, ἐξ ἧς κατὰ μικρὸν μετέπεσαν εἰς ὕπνον. Ἡ Μαρία καὶ ἡ Ἐλένη ἔπαιζον εὐθύμως, τοῦ δὲ Γεωργίου τὸ βλέμμα ἐφέρετο ἀπὸ τῆς γυναικός εἰς τὰ τέκνα δειλόν, ἐμπλεον στοργῆς, ἐκφραστικὸν σπαρακτικῆς ὀδύνης. Λαβῶν δὲ τὰ τέκνα του ἀπὸ τῶν χειρῶν τὰ ἐκάθισεν ἐπὶ τῶν γονάτων, καὶ αἱ χρυσαὶ μικραὶ κεφαλαὶ των ἐπηρέισθησαν ἐκατέρωθεν δροσεραὶ ἐπὶ τοῦ φλέγοντος μετώπου του.

— Διατί, Μαρία μου, δὲν κηλαδεῖ σήμερα ἡ καρδερίνα σου; καὶ ὁ δικός σου ὁ σπίνος σιωπᾷ, Ἐλενοῦλα μου; τί ἔπαθαν;

— Κουόνουν, πατέρα μου; ἰδὲς τὸ χιόνι πῶς πέφτει; ἔξω καὶ πῶς βογκάει ὁ βορρᾶς; τὰ τρομάζει αὐτός ὁ καιρὸς τὰ κακόμοιρα. Γιὰ τοῦτο κρύβουν τὰ κεφαλάκια τους ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς φτερούγαις.

— Δὲν μοῦ κηλαδεῖτε σεῖς λίγο, παιδάκια μου;

— Ἄκου, Μαρία, τί λέει ὁ πατέρας μας. Πουλάκια εἴμαστε μεῖς καλὲ πατέρα;

— Γιὰ τὴν καρδιά μου, καὶ πουλάκια; τὸ τραγοῦδι σας εἶναι γλυκοκηλάδημα στὴν ψυχὴ τὴν πονεμένη τοῦ πατέρα σας. Γι' αὐτὸ θέλω νὰ ἀκούσω κανένα ἀπὸ κείνα τὰ ὠραῖα τραγοῦδάκια ποῦ εἶπατε εἰς τὰς ἐξετάσεις τὸ καλοκαίρι; τὸ περασμένο, ὅταν ἐπήγατε στὸ σχολεῖο, θυμᾶστε; μὲ κείνα τὰ ὠραῖα φουστανάκια, ἄσπρα σὰν ταῖς καρδούλαις σας, μὲ τῆς γαλάξιας, σὰν τὰ ματάκια σας, κορδέλαις.

Καὶ ἡ γλυκεῖα φωνὴ τῶν μικρῶν ἔψαλε

Τὸ βουρκομένο σύννεφο τὸν οὐρανὸ μαυρίζει.

Φιλὴ, φιλὴ ἀρχίνησε βροχὴ νὰ ψυχάλιζῃ.

Εἶναι ἡ φύσις ποῦ θρηνεῖ.

Τὰ δάκρυά της εἶν' αὐτὰ, ὅπου πυκνοσταλάζουν.

Τὰ σύννεφα ὅπου βογκοῦν καὶ βαρυαναστενάζουν.

Εἶν' ἡ θλιμμένη της φωνή.

— Ἄ! Ὅχι αὐτό, παιδιά μου. Εἶναι πολὺ θλιβερό; μοῦ σφίγγει πολὺ τὴν καρδιά.

— Νὰ σοῦ ποῦμε τὸ νανάρισμα, πατέρα;

— Ναί, τὸ νανάρισμα; καὶ ἀλήθεια ποῦ σὲ λίγο θὰ κοιμηθῶ. Ἄλλὰ ὁ ὕπνος ὁ δικός μου θὰ ἔλθῃ καὶ χωρὶς νανάρισμα. Καὶ ἔσχε τὴν δύναμιν νὰ μειδιάσῃ.

— Φύσ' ἀγεράκι δροσερὸ
μέσ' τῶν δενδρῶν τὰ φύλλα
πᾶς' ἀπ' τὰ ῥόδα τὸν ἀνόθ,
ἀπ' τῇ μηλιά τὰ μῆλα
καὶ φέρτα στὸ παιδάκι μου.
Καὶ σεῖς μὲ τὰ χρυσᾶ φτερά
ὄνειρατα ἐλάτε
στὸ ἔρμο τὸ καλύβι μου,
ἀγάλια, ἀγάλια ἐμπάτε;
σιγὰ μὴ τὸ ξυπνήσετε...

Ἄλλ' ἐσίγησε τὸ ἔσμα εἰς τὸ στόμα τῶν μικρῶν ἀγγέλων. Τὸ διέκοψαν οἱ λυγμοὶ τοῦ ταλαίπῳρου πατρός, ὅστις προσέβλεπε τὰ μικρά μετ' ἀρρήτου βλέμματος ἀπογνώσεως, τὰ κατερίλει, τὰ ἐσφιγγεν ἐπὶ τοῦ στήθους παραφόρως, μέγρις ἀποπνιγμοῦ.

— Ἀλήθεια, παιδάκια μου; ἔβλεπα εἰς τὸν ὕπνον μου ἀπόψε τὸ ἀγιόκλημά σας. Ἦταν ὁμορφο καὶ ἀνθισμένο. Σὲ λίγο θὰ ἀνθίσῃ πάλι; νὰ τὸ περιποιήσθε σὰν πρῶτα. Εἶδετε πῶς χαίρονται τὰ πουλάκια σας, ὅταν κρεμάτε δίπλα του τὰ κλουβάκια τους; Ἄλλὰ ἐλησημόνησα ὁ ἄμειρος πῶς ἐσεῖς, ἔρημα πουλιά δὲν θὰ ἔχετε φωλιά σὲ λίγαις μέραις; δὲν θὰ ἦσθε πλεῖα μέσα στὸ σπίτι αὐτὸ ποῦ γεννηθήκατε.

Ἄλλ' ἤδη οἱ λυγμοὶ του μεταδοθέντες ἐξ ἐνοστίκτου, ἀσυνειδήτως, καὶ εἰς τὰ τέκνα του ἀρύπνισαν τὴν Εἰρήνην.

[Ἐπεταὶ τὸ τέλος]

EMMANOYHΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

BYZANTINΗ ΤΕΧΝΗ⁽¹⁾

Σ'.

Ὅ,τι κυρίως οἱ βυζαντινοὶ προήγαγον ἦτο ἡ διὰ μουσειώσεων διακοσμητικὴ γραφικὴ. Τῶν μουσειώσεων ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ τε τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, παρὰ τοῖς τελευταῖοις ὅμως ἐγένετο κοινότητι ἢ χρῆσις αὐτῶν. Τὰ δάπεδα τῶν ἀνακτόρων των, τῶν δημοσίων βαλανεῖων, τῶν παραδεισῶν καὶ διαφόρων τέλους οἰκοδομημάτων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἐπληροῦντο τοιοῦτου κόσμου. Πλεῖστα τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ψηφροθετήματα ἀπαντῶσιν ἐν τε τῇ Εὐρώπῃ, τῇ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Ἀφρικῇ, θέλοντα τὴν ὄρασιν διὰ τῶν πολυποικίλων καὶ ἐμπλέκτων μαϊάνδρων των, ἐν οἷς συναναφύρονται διάφορα πτηνὰ καὶ ἄλλα ζῶα, ἔστιν ὅτε καὶ μυθολογικαὶ παραστάσεις μετὰ πλείστης ἀφελείας καὶ χάριτος⁽²⁾. Ἄλλὰ καὶ μεγάλαὶ ἱστορικαὶ γραφαὶ

(1) Ἰδὲ σελ. 290

(2) Ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ταῖς γενομέναις ἐν Φοινίκῃ ὑπὸ τοῦ περιωνύμου Ῥενάν, ἀνεκαλύφθη μέγα μουσεῖωμα ἔχον μῆκος 14 μέτρων. Τὸ μουσεῖωμα τοῦτο, ὃ μετεφέρθη ἐν Παισιόσις, ἔχει περὶ αὐτὸ πλαίσιον εἶτε παρυφῆν ἀποτελουμένην ὑπὸ διαφόρων γεωμετρικῶν σχημάτων. Τέσσαρα ἀγγεῖα φαίνονται εἰς τὰς τέσσαρας αὐτοῦ γων-

ἀπαντῶσιν ἐνιαγοῦ κατεσκευασμένοι διὰ ψηφίδων, οἷον εἶνε τὸ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Νεαπόλεως μέγα ψηφιδωτὸν ἐξεικονίζον κατὰ τινὰς τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην. Ἕλληνες ὁμῶς καὶ Ρωμαῖοι ἐποιοῦν χρῆσιν τῶν ψηφροθημάτων ἀποκλειστικῶς εἰς ἐπίστρωσιν καὶ διακόσμησιν τοῦ ἐδάφους, σπανίως δὲ καὶ εἰς διακόσμησιν τῶν τοίχων. Ἐν Πομπηίοις τοιαῦτα μουσειώματα ἀνεκαλύφθησαν πλείστα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν οἰκιῶν, ἐπὶ δὲ τῶν τοίχων μόναι αἱ ἐν ὑγρῷ γραφαὶ παρουσιάζουσι τὰ ξενότροπα ἐκεῖνα καὶ φαντασιώδη κτίρια, τὰ ὅποια ὑποθέτει τις ὅτι αἱ Μοῖραι ἐσχεδίασαν πρὸς τέρψιν τῶν ὑπ' αὐτῶν εὐνοουμένων θνητῶν.

Οἱ βυζαντινοὶ ὁμῶς παραλαβόντες τὸ εἶδος παρὰ τῶν Ρωμαίων, ἀνετίθασαν αὐτὸ εἰς ὑψίστην περιωπὴν, καθωραρίσαντες δι' αὐτοῦ τοὺς τοίχους καὶ τοὺς ὀρόφους τῶν μεγαλοπρεπῶν ναῶν τῶν καὶ τῶν πολυτελῶν ἀνακτόρων τῶν. Αἱ μεγάλαι διαστάσεις τῶν βυζαντινῶν ναῶν ἀπήθουν καὶ πρόσφορον τρόπον διακοσμήσεως, καὶ τοιοῦτο θεωρήσαντες τὸ ψηφροθέτημα οἱ βυζαντινοὶ καλλιτέχναι, περιεποιήθησαν αὐτὸ μετ' ἀληθοῦς ἔρωτος. Αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς ἐνθάρρυνσιν καὶ διάδοσιν τῆς τῶν μουσειώσεων τέχνης, ἀπήλλαξε τοὺς μετεργομένους αὐτὴν ἀπὸ τοῦ προσωποῦ φόρου. Κυρίως ὁμῶς ἡ τέχνη ἀνῆλθεν εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον τῆς ἀναπτύξεώς της ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐξηκολούθησε νὰ ἀμείψῃ μέχρι τοῦ τέλους τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, ἢ μᾶλλον πρὸ τοῦ τέλους αὐτῆς. Ἐνῶ δὲ οἱ τε Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο πρὸς τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ψηφίδας φυσικὰς ἐκ λίθων διαφόρων χρωμάτων, οἱ βυζαντινοὶ ἐποιοῦν πλείστην χρῆσιν ψηφίδων τεχνητῶν ἐξ ὕαλου, ἃς διαφοροτρόπως ἐχρωμάτιζον ἢ ἐχρῶσυν, διὸ καὶ ἐκκλουν ἐνίοτε τὰς διὰ τοιούτων ψηφίδων γραφὰς ὑαλογραφίας. Διὰ τῶν οὕτω πῶς κατασκευαζομένων ψηφίδων ἐπετύγχανον δύο τινὰς πρῶτον, ὅτι τὰ μουσειώματα ἐγίνοντο λαμπρότερα καὶ ἐπιφανέστερα· καὶ δεύτερον, εἶχον εἰς τὴν διάθεσιν τῶν προχειρότερα καὶ ἀφρονώτερα τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτοῖς χρώματα μετὰ τῶν πολλαπλῶν φθορῶν καὶ ἀποχρώσεων αὐτῶν. Εἶνε δὲ κατάλληλοι αἱ διὰ ψηφροθημάτων γραφαὶ ὅταν αὐταὶ φαίνονται ἐξ ἀποστάσεως τινός, διότι ὁ ἀπότομος χρωματισμὸς καὶ τὸ σκληρὸν τῶν γραμμῶν ἀποκαθιστᾷ αὐτὰς εὐδιακρίτους, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ παραβλάπτηται ἡ ἀπαιτουμένη ἁρμονία. Τὰ κενὰ τοῦ πίνακος, εἴτε τὸ ἐμβαδόν, ἐπληροῦτο συνήθως διὰ κεχρωσμένων ψηφίδων, ἢ διὰ ψηφίδων κυανοῦ βαθέως χρώματος. Ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐπε-

νίας, ἀπὸ τῶν ὁποίων οἱ ἐξεργόμενοι κλάδι μετὰ φύλλων καὶ ἀνθῆων, πληροῦσι τὸ ὅλον ἐμβαδὸν καὶ σχηματίζουσι δι' ἐντέγγου πλοκῆς δίσκους, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίστανται κυνηγῆσια καὶ σκηναὶ τοῦ ἀγροτικῆς βίου. Ἐν αὐτῷ παρίστανται ἄμνοι, ἵπποι, ὄφεις, κύνες, λέοντες καὶ πτηνὰ, καὶ προσέτι ἢ ἐν τῇ Ἀνατολῇ κοινῇ παράστασις τοῦ λέοντος καταπνίγοντος δορκάδα. Ἐνταῦθα βλέπει τις ποιμένα παίζοντα τὸν αὐλόν, ἀλλαγοῦ χωρικὸν σύροντα ὄνον φοροῦμένον καλῶσους. Ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ μουσειώματος ὑπάρχει πιεστήριον, τὸ ὅποιον στρέφουσι δύο παῖδες, ὁ δὲ ἐκρέων ἀπ' αὐτοῦ οἶνος χύνεται ἐντὸς οἰνοδόχου ἀγγείου.

νοήθησαν μικρὰ ψηφροθέτηματα δυνάμενα νὰ μεταφέρωνται, ἀλλὰ τοιαῦτα ψηφροθέτηματα, εἰ καὶ ἐλέγχουσι λεπτότητα περὶ τὴν ἐργασίαν καὶ δεξιότητα οὐ μικρὰν τοῦ τεχνίτου, ἐξέρχονται ὁμῶς τοῦ φυσικοῦ τῶν ψηφροθημάτων κύκλου, ὅστις εἶνε κυρίως διακοσμητικός.

Ἐπὶ τῶν ψηφροθημάτων τῆς ἑκτῆς καὶ ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος ἐπιφέρει ὁ κ. Bayet τὰς ἐπομένους κρίσεις. «Οἱ καλλιτέχναι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (λέγει) ἀρέσκοντα ἐν ταῖς μεγάλαις συνθέσεσιν, ἐν αἷς τὰ καθέκαστα διακρίνονται εὐκρινῶς ἀπ' ἀλλήλων, ἀπορεύουσι δέ, πάσῃ τῇ δυνάμει, ἐκεῖνας, ἐν αἷς τὰ πολυπληθῆ πρόσωπα συγγέονται μετ' ἀλλήλων. Πρὸ πάντων προτιμῶσι παραστάσεις ἐν αἷς ἡ μὲν δράσις εἶνε μηδαιμνῆ, γαλήνιον δὲ καὶ κανονικὸν τὸ σχῆμα τῶν ζωγραφουμένων. Οἱ βυζαντινοὶ πλείστα κατέβαλον μέριμναν ὅπως κατατάσσωσι τὰ πρόσωπα τῆς γραφῆς τῶν κατὰ τρόπον μὴ διαταράσσοντα τὴν ὁμοιόμορρον τοῦ συνόλου διάταξιν». Ἀπὸ τῶν τοιούτων ὁμῶς γραφῶν, παρατηρεῖ ὁ κ. Bayet, «ἐλλείπει ἢ τε ἐλευθερία καὶ ἢ ζωή».

Z'

Ἀληθῶς ἀπὸ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἔργων ἐλλείπει ἢ ἐλευθερία καὶ ἢ ζωή, ὁ δὲ καλλιτέχνης φαίνεται μὴ ἔχων ἐλευθερὰς τὰς χεῖρας. Ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία, ἀφοῦ ἄπαξ διευτυπώθησαν οἱ χαρακτῆρες τῶν θρησκευτικῶν προσώπων καὶ διεγράφησαν αἱ ἀφορώσαι τὴν ἱερὰν ἱστορίαν συνθέσεις, παρενέβη ἀποδοκιμάζουσα πάντα νεωτερισμὸν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τέχνῃ. Οἱ ἐν Νικαίᾳ πατέρες ἰδογματίζον ὅτι αἱ ἱερὰ εἰκόνες πρέπει νὰ ζωγραφῶνται οὐχὶ κατὰ τὴν φαντασίαν τῶν ζωγράφων, ἀλλὰ κατὰ τοὺς νόμους καὶ τὰς παραδόσεις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος ἀπεφάνητο ὅτι ὀφείλομεν νὰ σεβώμεθα τὸ διὰ τὴν ἀρχαιότητά του ἔξοχον. Βεβαίως καὶ τότε ἀπεπειρῶντο τινὲς νὰ διαφορηγῶσι τὸν κύκλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ ἐκκλησία ἐβούλετο νὰ περιορίσῃ τὴν τέχνην. Γνωστὸν μάλιστα εἶνε ὅτι ζωγράφος τις ἀπεπειράθη ποτὲ νὰ ἀπεικονίσῃ τὸν Χριστὸν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ Διὸς, ἀλλ' οἱ διηγούμενοι τοῦτο προσθέτουσιν ὅτι ἡ χεὶρ τοῦ ζωγράφου ἐξηράνθη πάραυτα. Δὲν πιστεύομεν ὅτι ἡ τιμωρία αὕτη κατεφόβισε καὶ πάντας τοὺς τότε ζωγράφους, καὶ παρεκώλυσεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νὰ βελτιώσῃ τὴν τέχνην ἀπομιμούμενοι τὰ πρὸ αὐτῶν κείμενα ἀρχαῖα ἔργα, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐναργῶς ἐκ τῆς παραβολῆς ἀρχαίων τινῶν ἀναγλύφων πρὸς τινὰς χριστιανικὰς εἰκόνας (1). Ἀνεξαρτήτως ὁμῶς τῶν ἀπαγορεύσεων τῆς ἐκκλησίας, καὶ αὐτῇ ἢ συνήθειᾳ ὑπεχρέου τοὺς καλλιτέχναις νὰ γαλιναγωγῶσι τὴν ἐκείνων φαντασίαν, καὶ νὰ σέβωνται!

(1) Ὁ παρατηρῶν τὸ ἐν τῷ ἀρχαίῳ νεκροταφείῳ τῶν Ἀθηνῶν σωζόμενον μνημεῖον τοῦ Δεξιλείου, ἀνευρίσκει καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Δημητρίου ὡς ζωγραφεῖται παρ' ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἀναγλύφων τηρουμένων ἐν τῷ κεντρικῷ μουσεῖῳ τῆς ἰδίας πόλεως, ἢ στάσις καὶ ἢ πτύχωσης ὁμοιάζει πρὸς τὴν πτύχωσιν καὶ τὴν στάσιν τῶν Ἀποστόλων, τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς Παναγίας καὶ ἄλλων ἁγίων.

τό διά τήν ἀρχαιότητα ἔζοχον, ὑποκειμένου λόγου
νά ζωγραφήσῃσι θρησκευτικᾶς εἰκόνας.

Μεθ' ὅλα ταῦτα, κατὰ τινά ἐποχὴν ἡ τέχνη ἀπε-
πειράθη νά προσεγγίσῃ εἰς τήν ἀρχαίαν ἑλληνικήν.
Ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν εἰκονομάχων ἕρις συνετέ-
λεσεν ἴσως εἰς τὸ ν' ἀπαλλαγθῆ ἡ τέχνη ἀπὸ τοῦ
ζυγοῦ, ὃν ἐπέβαλλον αὐτῇ οἱ ἀποκλειστικῶς ἀσκοῦν-
τες αὐτὴν μοναχοί. Αἱ διασωθεῖσαι μικρογραφίαι τῆς
ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος, ἀντιγραφαὶ οὖσαι ἀρ-
χαιοτέρων ἴσως μεγαλογραφιῶν, ἀναγγέλλουσι τέχνην
πολλῶ ὑπερέτεραν, οἱ δὲ ζωγράφοι ἐκεῖνοι ἐνησμέ-
νισον νά μιμῶνται ἔργα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέ-
χνης, καὶ νά εἰσάγωσιν ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς αὐτῶν
γραφαῖς διαφορὰς προσωποποιίας, πρὸς δὲ νά δια-
σκευάζωσι τὴν σκηνὴν τοῦ δράματος κατὰ τρόπον
ὄλως ἀρχαϊκόν. Βραδύτερον ἡ τέχνη ἔπαυσε μὲν νά
ἐπιδιδῆται εἰς τοιαύτας ἀπομιμήσεις, ἀλλὰ κατὰ
τὴν δεκάτην τρίτην καὶ δεκάτην τετάρτην ἑκατον-
ταετηρίδα παρουσιάζει νέον ὄλως ῥυθμόν. Αἱ ἐν τῇ
Μονῇ τῆς Χώρας ἀνακαλυφθεῖσαι ἐσχάτως γραφαὶ
ἐξαγγέλλουσιν ἀληθῆ ἀναγέννησιν τῆς βυζαντινῆς
γραφικῆς κατὰ τε τὸ διάγραμμα καὶ τὴν σύνθεσιν.
Ἀνταύγεια τῶν γραφῶν τῆς Μονῆς τῆς Χώρας,
ὑπῆρξαν, ὡς νομίζομεν, αἱ ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἄθω
κάλισται γραφαί, ἅπασαι ἀνήκουσαι εἰς τὴν αὐτήν,
οὕτως εἰπεῖν, σχολήν.

H'.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ θρησκευτικὴ τέχνη δὲν εἶχε πάντῃ
ἐλευθέρως τὰς χεῖρας, ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα,
ὡς νομίζομεν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν θύραθεν τέχνην, τὴν
τέχνην δῆλα δὴ ἐκείνην, ἣτις ὑποκείμενον εἶχε πο-
λέμους καὶ μάχας, ἢ τὸν κυνηγετικὸν καὶ ἀγροτικὸν
βίον, καὶ τέλος τὰς πολυειδεῖς ἱστορικὰς γραφὰς καὶ
ἄθλους τῶν βασιλέων, δι' ὧν ἐκασμοῦντο, κατὰ
κοινὸν ἔθιμον, οἱ οἰκίαι τῶν μεγιστάνων καὶ λοιπῶν
τῆς αυτοκρατορικῆς αὐλῆς προσώπων. Ἐν τοιαύ-
ταις γραφαῖς ὁ ζωγράφος διετέλει πάντῃ ἐλεύθερος
περὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ πίνακος του, οὔτε ὑπὸ τῶν
ἐκκλησιαστικῶν ἀπαγορεύσεων κωλυόμενος οὔτε ὑπὸ
τῶν ἔξεων τοῦ κοινοῦ περιστελλόμενος ἤτο μάλιστα
ὑπόχρεως νά ἐπιζητήσῃ ἐπίκουρον εἰς τὸ ἔργον του
τὴν αἰετοπερὶ δαψιλῆ καὶ γενναιοδωφρον εἰς ὑποδείγ-
ματα φύσιν, ὅπως ἐξ αὐτῆς ἀντλήσῃ τὰς ἐμπνεύ-
σεις του. Ἀτυχῶς τοιαῦται γραφαὶ ἀπολέσθησαν
ἅπασαι καὶ κατέρρευσαν μετὰ τῶν τοίχων τῶν πο-
λυτελῶν καὶ ὑψηρῶν παλατιῶν τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως, τὰ ὅποια εἶχον ἀσπασθῆ τὸν θαυμασμὸν
τῶν σταυροφόρων, τῶν συμπολεμιστῶν τοῦ ἱστορή-
σαντος τὰ τῆς ἀλώσεως Βιλλαρδουίνου. Αἱ ὀλίγισται
διασωθεῖσαι μικρογραφίαι, αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὸ εἶδος
τοῦτο, μικρὰν ἰδέαν δύνανται νά χορηγήσωσιν ἡμῖν
περὶ τε τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτῶν
ἀξίας, δυνάμεθα ὅμως νά συμπεράνωμεν ὅπως οὖν
καὶ ἐκ τῶν μικρογραφιῶν ἐκεῖνων, ὅτι ἐν ταῖς μὴ
θρησκευτικαῖς γραφαῖς τῶν βυζαντινῶν δὲν ἔλειπεν
οὔτε ἡ ζωὴ οὔτε ἡ κίνησις, δύο χαρακτηρηστικὰ οἰ-
κεῖα εἰς τοιαύτας παραστάσεις.

Θ'.

Πλὴν τῶν ψηφοθετημάτων καὶ τῶν ἐπὶ μεμβρά-

νης μικρογραφιῶν, συνεχῶς ἀναφέρονται ἐν τοῖς
συγγράμμασι τῶν βυζαντινῶν κηρόχυτοι γραφαί.
Ὡς δεικνύει καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ τὰ χρώματα ἐπι-
γνύοντο ἐν ἀναλελυμένῳ κηρῷ, καὶ διὰ τῶν οὕτω
κεκραμένων χρωμάτων ἐζωγράφιζον ἐπὶ τῶν τοίχων
καὶ ἐπὶ τῶν πινάκων. Ὁ λατίνος μεταφραστὴς τῆς
ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Εὐσεβίου νομίζει, ὅτι
αἱ κηρόχυτοι γραφαὶ τῶν βυζαντινῶν ἦσαν ἡ ἐγ-
καυστικὴ τῶν ἀρχαίων, οἳα περιγράφεται ὑπὸ τοῦ
Πλινίου⁽¹⁾. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐγκαυστικὴ τῶν ἀρ-
χαιῶν ἐβασίζετο ὡσαύτως ἐπὶ τῆς ῥευστοποιήσεως
τῶν χρωμάτων δι' ἀναλελυμένου κηροῦ, ἀλλὰ δὲν
εἶνε βέβαιον ὅτι καὶ ἡ μέθοδος τῶν βυζαντινῶν ἦτο
καθ' ὅλα ὅμοια τῆς τῶν ἀρχαίων ἐγκαυστικῆς.
Ὅ, τι ἐγείρει ἐν ἡμῖν δισταχμὸν τινά περὶ τοῦτου,
εἶνε ὅτι οἱ βυζαντινοὶ ἀναφέροντες πολλάκις τοιαύ-
τας γραφὰς οὐδέποτε εἰς δῆλωσιν τοῦ πράγματος
μετεχειρίσθησαν τὴν λέξιν ἐγκαυστον, ἐνῶ, ὡς γνω-
στόν, ἐνησμένισον πλείστον εἰς τὸ κατακόρωος ἑλλη-
νίζειν.

Τὰ χειμευτὰ ἔργα, περὶ ὧν ὡσαύτως γίνεται λό-
γος παρὰ τοῖς χρονολογοῦσι, φαίνεται ὅτι ἦσαν μι-
κραὶ γραφαὶ ἐπὶ πλακῶν ἀργύρου ἢ χρυσοῦ, ἐπὶ τῶν
ὁποίων ἐπετίθεντο χρώματα ἀναλελυμένα διὰ χημι-
κῶν οὐσιῶν, εἴτα συσσωματούμενα μετὰ τοῦ μεταλ-
λου διὰ τοῦ πυρός.

I'.

Ἐκ τοῦ Πορφυρογεννήτου πληροφοροῦμεθα προ-
σέτι περὶ τοῦ μέρους ὃ ἐλάμβανον οἱ ζωγράφοι εἰς
τὰς δημοσίας τελετὰς εἴτε προελεύσεις. Οὗτοι φαί-
νεται ὅτι ἀπέτελουν ἴδιον σωματεῖον, εἴτε συντε-
χνίαν, παρίσταντο δὲ δι' ἰδίων ἀντιπροσώπων εἰς
τοὺς ἵπποδρομικοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπι-
σήμευς τελετὰς. Ἐκάστη φατρία, ἡ τῶν Πρασίνων
καὶ Βενέτων εἶχε τοὺς ζωγράφους αὐτῆς καὶ τοὺς
μελιστὰς αὐτῆς⁽²⁾. Οἱ ζωγράφοι, πλὴν τοῦ δικαίω-

(1) Encausticam picturam intelligit, quae fiebat
ceris igne resolutis. Antiquissimum id fuit genus
picturae, ut docet Plinius in libr. XXXV, cap. II.
Ταῦτα σημειοὶ ὁ μεταφραστὴς.

(2) Οἱ ἀναφερόμενοι μελιστᾶι, ἦσαν ποιηταί, οἵτινες
ἐποίουν ἤματα καὶ ἐψάλλον αὐτὰ εἰς ἔπαινον τῶν βασι-
λέων. Ἐποίουν δὲ ἐμμέτους καὶ σκώματα οἱ μελιστᾶι
τῶν δύο φατριῶν, τὰ ὅποια ἐπέριπτεν ἡ μία φατρία κατὰ
τῆς ἑτέρας. Λαμπρὰν εἰκόνα τῶν φατριῶν τούτων παρέ-
δωκεν ἡμῖν ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος: «Οἱ δῆμαι, (λέγει οὐ-
τως,) διηροῦντο ἐκ παλαιῦ χρόνου εἰς βενέτους καὶ πρασί-
νους, πρὸ ὀλίγων ὅμως ἐτῶν ἐνεκα τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν
χρωμάτων τούτων, δαπανῶσιν οὐ μόνον χρήματα, ἀλλὰ καὶ
πληγὰς πικροτάτας ὑπομένουσι, δὲν θεωροῦσι δὲ παντά-
πασιν ἀνάξιον καὶ νά ἀποθάνωσιν ἀίσχιστον θάνατον ὑπὲρ
τῆς φατρίας των. Μάχονται δὲ πρὸς ἀλλήλους ἀγνοῦντες
χρὸν τίνος κινδυνεύουσι, καὶ τοὶ γινώσκοντες ὅτι εἴπερ ἐν
τῇ μάχῃ περιπέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν
των, δὲν ἀπολείπεται αὐτοῖς ἄλλο τι ἢ ν' ἀπαχθῶσι πά-
ραυτα ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, ὅπου θά ὑποστῶσι τὰ πάνδεινα
καὶ μετὰ ταῦτα θά θανατωθῶσι. Τὸ κατὰ τῶν πλησίον
ἔχθος τοῦτο γενᾶται ἄνευ αἰτίας, μένει δὲ ἀτελεύτητον εἰς
ἅπαντα τὸν αἰῶνα, οὔτε εἰς συγγενεῖς δεσμῶν ὑπέικον
οὔτε εἰς τὸν τῆς φιλίας, οὔδε γίνεται καμμίᾳ διάκρισις με-
ταξὺ ἀδελφῶν ἢ ἄλλων συγγενῶν παρὰ τῶν εἰς τὰς φα-
τρίας ταύτας καταλεγομένων. Οὔτε περὶ θεῶν οὔτε περὶ

ματος τοῦ νὰ παρίστανται ἐν ταῖς τελεταῖς φέροντες τὰς χρυσοδαϊδάλους στολάς των, ὄφειλον καὶ κατὰ τὰς κηδεῖας ἐπισήμων τινῶν προσώπων νὰ προσφέρωσι τὰς ὑπηρεσίας τῆς τέχνης των. Ὅποια τις ἦτο ἡ ὑπηρεσία αὕτη δὲν ἐξάγεται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πορφυρογεννήτου· ὑποθέτομεν ὅμως ὅτι προσεκαλοῦντο ὅπως ζωγραφίσωσιν ἐπὶ σανίδος ἢ ὀθόνης τὴν εἰκόνα τοῦ κηδευομένου ἢ ἄλλας αὐτοῦ ἀξιοσημειώτους πράξεις, αἵτινες ἐφέροντο πρὸ τοῦ κηδευομένου νεκροῦ (1). Κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ αυτοκράτορος Ζήνωνος, οἱ βεστοσακράνοι, καὶ οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ μονητάριοι τὰ συνήθη ἐπραξαν, λέγει ὁ Πορφυρογεννήτης. Κατὰ τινὰ δὲ γενομένην ἵπποδρομίαν ἐπὶ τῇ ἐλεύσει τῶν Σαρακηνῶν πρέσβειαν, ὅτε ἐνίκησαν οἱ Βένετοι, ἐγένετο σάξιμον ἤτοι χορός, ὅτε οἱ τέσσαρες εἰκασταὶ (ζωγράφοι), καὶ οἱ ἐργάται, προπέψαντες τοὺς νικήσαντας, ἐχόρευσαν εἶτα μετὰ τῶν δημάρχων, τῶν δημοτῶν καὶ τῶν ἡνιόχων εἰς τὸ Πῆ τοῦ ἵπποδρόμου καὶ ἐπευφήμησαν τὸν βασιλέα.

[Ἔπεται τὸ τέλος]

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ο ΜΕΓΑΣ ΓΑΛΕΟΤΟΣ²

Δράμα τοῦ Ἰωσήφ Ἐσδεγαράν (José Echegaray)
μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ἰσπανικοῦ ὑπὸ Δ. Βικέλα.

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ

ΕΡΝΕΣΤΟΣ, ΠΕΠΙΤΟΣ, Ο ΥΠΗΡΕΤΗΣ,
ΥΠΗΡΕΤΗΣ μυστηριωδῶς.

Σὰς ζητοῦν, Κύριε.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ποῖος εἶναι;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Μία Κυρία.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Παράξενον.

ΠΕΠΙΤΟΣ (σιγὰ πρὸς τὸν ὑπηρέτην)

Μήπως ζητῆ ἐλεημοσύνην;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ (ὁμοίως).

Κλαίει.

ΠΕΠΙΤΟΣ (ὕψωνον τὴν φωνήν).

Εἶναι νέα;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Δὲν ἔμπορῶ νὰ πῶ ἀκριβῶς. Εἶναι σκοτεινὰ ἔξω, καὶ ἡ κυρία κατορθώνει νὰ κρύπτῃ τὸ πρόσωπόν της τόσο, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν ἰδῆ

ἀνθρωπίνων πραγμάτων μεριμνῶσι τὸ παράπαν, ἀλλὰ πῶς νὰ νικήσῃ ἢ φατοῖα· καὶ πολλάκις στερούμενοι τῶν ἐπιτηδείων, οὐδόλως μεριμνῶσιν ὅπως προμηθευθῶσιν αὐτὸ ἐὰν μέλλῃ νὰ εὐτυχήσωσι κατὰ τοῦτο. Τοῦ τοιοῦτου μιάσματος μετέχουσι παραδόξως καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες, οὐχὶ ἀκολουθεύουσι τοῖς ἀνδράσιν, ἀλλ' εἰ τύχοι καὶ ἀντιστρατεύμεναι, αὐτοῖς, ἐνῶ αὐταὶ οὔτε εἰς τὰ θέατρα ὑπάγουσιν, οὔτε δι' ἄλλην αἰτίαν ἄγονται, ὥστε οὐδ' ἐγὼ αὐτὸς δύναμαι νὰ εἶπω ἄλλο τι, ἢ ὅτι εἶνε ψυχῆς νόσημα».

(1) Ἴδε καὶ σημειώσεις τοῦ λατινοῦ μεταφραστοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου.

2 Ἴδε σελ. 293

κανεῖς, καὶ ὀμιλεῖ τόσον χαμηλά, τόσον χαμηλά ὥστε μόλις ἀκούεται

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ποῖα νὰ εἶναι;

ΠΕΠΙΤΟΣ

Ποῖα ἔμπορεῖ νὰ θέλῃ νὰ σὲ ἰδῆ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ποῦ νὰ μαντεύσω . . .

ΠΕΠΙΤΟΣ (κατ' ἰδίαν).

Εἶναι στενοχωρημένος. (Ἐψώνων τὴν φωνήν :)
"Ἄκουε, σ' ἀρίνω ἐλεύθερον. Νὰ σὲ φιλήσω, καὶ καλὴ τύχη! (Τὸν ἀσπάζεται καὶ λαμβάνει τὸν πῖλον του.) (Πρὸς τὸν ὑπηρέτην :) Τί προσμένεις, χάρις :

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Νὰ μὲ προστάξῃ ὁ Κύριός μου τί νὰ πῶ.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Εἰς πράγματα αὐτοῦ τοῦ εἶδους μαντεύει κανεῖς τὴν προσταγὴν. Καὶ ἔπειτα, ἕως εἰς τὴν στιγμήν ὅπου θὰ φύγῃ ἡ ἀγνωστή, κύτταξε μὴ ἀνοίξης τὴν θύραν εἰς κανένα, καὶ ὁ Οὐρανὸς νὰ πέσῃ κάτω.

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Νὰ πῶ λοιπὸν νὰ ὀρίσῃ;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Καλὰ! (Πρὸς τὸν Πεπίτον, ὅστις ἐξέρχεται :)
Υγίαινε.

ΠΕΠΙΤΟΣ

Χαῖρε, Ἐρνέστε. (Ἐξέρχεται καθὼς καὶ ὁ ὑπηρέτης).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Μία Κυρία ; . . . Πῶς ; . . . Διατί ; . . . (Διακόπτεται. Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν παρουσιάζεται εἰς τὴν θύραν, εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς μία κυρία κρύπτουσα τὸ πρόσωπον ὑπὸ πικνὸν κάλυμμα).

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ

ΘΕΟΔΩΡΑ, ΕΡΝΕΣΤΟΣ

(Ἡ Θεοδώρα μένει εἰς τὴν θύραν μὴ τολμῶσα νὰ προχωρήσῃ. Ὁ Ἐρνέστος βαδίζει πρὸς αὐτήν).

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Ἔχετε νὰ μοῦ ὀμιλήσητε, Κυρία; Παρακαλῶ . . . (Νεύων πρὸς αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ).

ΘΕΟΔΩΡΑ (ἀφαιροῦσα τὸ κάλυμμά της).

Συγχώρησέ με, Ἐρνέστε.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ

Θεοδώρα!

ΘΕΟΔΩΡΑ

Ἐκαμα ἄσχημα, δὲν εἶναι ἀλήθεια;

ΕΡΝΕΣΤΟΣ (διακοπτόμενος, στενοχωρημένος κατ' ἀρχάς).

Ἐγὼ . . . δὲν ἔξεύρω . . . διότι ἀγνοῶ . . . εἰς τί χρεωστῶ τόσον μεγάλην . . . τιμὴν. Ἀλλὰ τί λέγω; Θεε μου! Ἀφοῦ ἐδῶ σὲ περιβάλλει σέβας τόσον . . . μεγαλειότερον δὲν γίνεται! . . . ὁ φόβος μὴ ἔκαμες ἄσχημα, διατί;

ΘΕΟΔΩΡΑ

Διὰ τίποτε . . . ἦτο καιρὸς . . . ἐπέρασε τώρα διὰ παντός . . . ἦτο καιρὸς ὁπότε δὲν εἶχα διαταγμὸν, οὔτε φόβον, Ἐρνέστε, — ὁπότε θὰ ἐπήγαγα ὑπὸ τὴν συνοδείαν σου ὅπου καὶ ἂν ἦτο, χωρὶς νὰ